

A estación de grabados rupestres ao aire libre de "Braña das Pozas" (Porto do Son, A Coruña)

Mª DOLORES GIL AGRA

ANGEL CONCHEIRO COELLO

Rúa de Galicia, nº 51. Noia (A Coruña)

1. Introducción

Ata fai pouco tempo, a tradición científica consideraba à beira sur da ría de Muros e Noia como unha zona practicamente orfa en representacións rupestres ao aire libre. A desaparición, en datas imprecisas, dos importantes grabados situados nas proximidades do monumento megalítico de Axeitos (Riveira), acusaba aínda máis ese carácter de valeiro, dificilmente comprensible ao estar situada esta zona entre dúas áreas consideradas ricas e densas en conxuntos rupestres, como son as Rías Baixas e os concellos de Muros e Carnota.

Recentemente, novos estudos, entre os que se contan proxectos de prospección sistemática, e unha serie de achádegos casuais, facilitaron a localización de novos conxuntos grabados que veñen a rectificar, definitivamente, unha inexistencia máis aparente que real. De entre eles, o que agora damos a coñecer manifesta unha serie de características comúns ao resto do grupo, polo que se converte nun exemplo sumamente representativo, pero, sobre todo, evidencia unhas orixinalidades de estilo, composición e integración co entorno tan significativas, que requiren unha análise individual e pormenorizada.

2. Localización e emprazamento

A estación está situada na ladeira NW do monte Dordo, no lugar coñecido como Braña das Pozas, parroquia de San Vicente de Noal (Porto do Son, A Coruña). As súas coordenadas U.T.M., son: x: 500.260; y: 4.729.840.

O seu emprazamento puntual coincide, a rasgos xerais, co medio camiño entre o pé de monte, conformado pola rasa litoral, e o cimo. Iste realmente non se configura como tal, senón que constitúe, máis ben, unhasuperficieachairadaque, a xeito de dorsal de orientación practicamente N-S, da paso a unha área de relevo máis deprimido (portela) utilizada como vía natural de comunicación (Fig. 2).

O sustrato sobre o que se asenta, granito de dúas micas de gran medio-groso, e as características topográficas, personificadas na acusada pendente, condicionan a existencia no entorno da estación dunha paisaxe de abandono, definida pola mesta cobertura vexetal de monte baixo e o aspecto agreste que proporcionan os numerosos afloramentos e bloques graníticos dispersos todo ao longo dunha ladeira sometida a importantes procesos erosivos. De tódolos xeitos, o lugar concreto de emprazamento atópase moi próximo a unha inflexión do terreo no que a pendente é menos acusada. Nese mesmo punto nacen dúas minas de auga que dan orixe a varios regatos estacionais e a unha zona húmeda de carácter perenne, frecuentemente encharcada alí onde o terreo amosa peores condicións de drenaxe.

3. Análise formal: Descrición, estilo e composición

A estación compónse dunha única rocha grabada, de forma vagamente hemecilíndrica, fracturada no lado W e notablemente inclinada no sentido da pendente (Foto 1). O aspecto xeométrico e a inexistencia de afloramentos de dimensións apreciables nos seus arredores, favorecen que resulte doadamente visible dende o seu entorno máis ou menos inmediato.

Os grabados están situados na cara SW, conformando un panel vertical de 4'10 m., de longo e 1'60 m., de outura, de superficie lisa e regular, a excepción dunha diaclasa de trazado oblícuo que a segmenta en dúas metades de forma aproximadamente triangular. O conxunto está formado por 11 representacións de zoomorfos, probablemente cérvidos, se nos guiamos do único elemento claramente identificable e asimilamos por semellanza morfolóxica ó resto, que, en disposición practicamente alineada, ocupan lonxitudinalmente o panel. Pese a que existen variacións lóxicas, as distintas figuras reflexan unha gran homoxeneidade formal, de xeito que incluso poderíamos falar dunha certa "estandarización" na súa elaboración. En varios casos (cervos 1, 2, 8 e 10) a erosión afectou à conservación das figuras, borrando algún dos seus rasgos. Así e todo, nas mellor conservadas obsérvase que os animais se representan por medio de tres surcos, de sección en "U" aberta, claramente erosionados, que delimitan o corpo por medio de trazos sumamente esquemáticos. As figuras destacan polo estatismo cáseque hierático dalgunhas poses, polo aspecto alongado, rectilíneo, horizontal, estilizado e, incluso, anguloso da maioría dos corpos, e pola esaxeración de certas partes anatómicas, como lombos e pescozos. Todas istas características non rompen a concepción global e formalismos comúns entre as representacións rupestres deste tipo; pero denotan unha certa personalidade estilística propia.

Se ben o modelo de cervo máis frecuente é aquel representado, unicamente, polo simple siluetado do corpo (cervos, 4, 5, 6, 11 e, probablemente, 1, 8 e 10), existen outros nos que se aprecian certos detalles, como a presenza de cola (cervos, 2, 3 e 7). O exemplar máis completo é o nº 8, no que se representa a un macho dotado de cornamenta ramiforme, realizada con bastante detalle, e cola inzada. Outras figuras rompen a tónica hierática xeral para desenvolver unha lixeira idea de movemento, como a nº 5, adiantando a cabeza e abrindo as extremidades en ángulo, e a nº 6, cuo corpo, en disposición oblícuo coa cabeza adiantada, suxire unha acción de salto ou escalada.

4. Consideracións

Atopámonos diante dunha composición que intenta reflexar unha manada de cervos en actitude de marcha. Os animais avanza, aparentemente, ladeira arriba, agrupados en dous conxuntos de cinco exemplares: o inferior, de disposición máis lineal, e o superior, de aspecto máis anárquico e desordenado, dominado pola figura do macho astado. Entre eles, coincidindo coa traxectoria da diaclasa, o exemplar en actitude de salto. No extremo final do grupo, atópase a única figura que non segue a mesma orientación, xa que se dispón fronte ó resto da manada, a carón mesmo do macho que a precede. Todo parece indicar que, ao igual que as representacións de animais en movemento, trátase dun acontecemento que se desenvolve dentro dunha escena de claro carácter narrativo. Istes datos inducen a pensar que a composición foi tratada unitariamente, ademais de concebida e realizada nun único momento, o que evita a diacronía e superposición de elementos e favorece a súa lectura.

Resulta moi importante e orixinal a adaptación do representado ás características e calidades do soporte, así como a utilización que se fai da paisaxe na que se implanta: o grupo de cérvidos distribúese segundo un ritmo e orientación definidos pola disposición inclinada da rocha e as propias líneas de chan e horizonte. Cando o panel vertical se fai visible, as figuras insculpidas comparten o mesmo "espacio real" que o observador. Todo isto ven a incidir no aspecto naturalista e orgánico da representación, e na súa vocación de obra realizada para ser vista.

Tendo en conta todo o anterior, parece obvio que o autor dos grabados representóu unha escena familiar, extraída da vida cotiá da natureza, que seguramente se producía de xeito frecuente nese mesmo lugar ou nas súas inmediacións. Neste sentido, resulta clarificador que a escena se oriente precisamente á zona por onde a ladeira do monte resulta máis accesible, coincidente co trazado dos camiños tradicionais e a presenza de minas de auga e zonas húmidas, moi visibles dende o emprazamento puntual da estación.

Noia (A Coruña), Xuño 1993.

0 50K

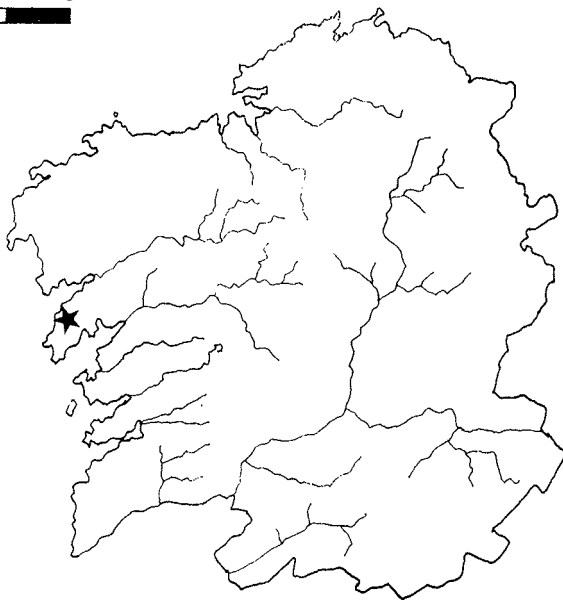

FIG. I: Situación da estación de Braña das Pozas en Galicia e na península do Barbanza.

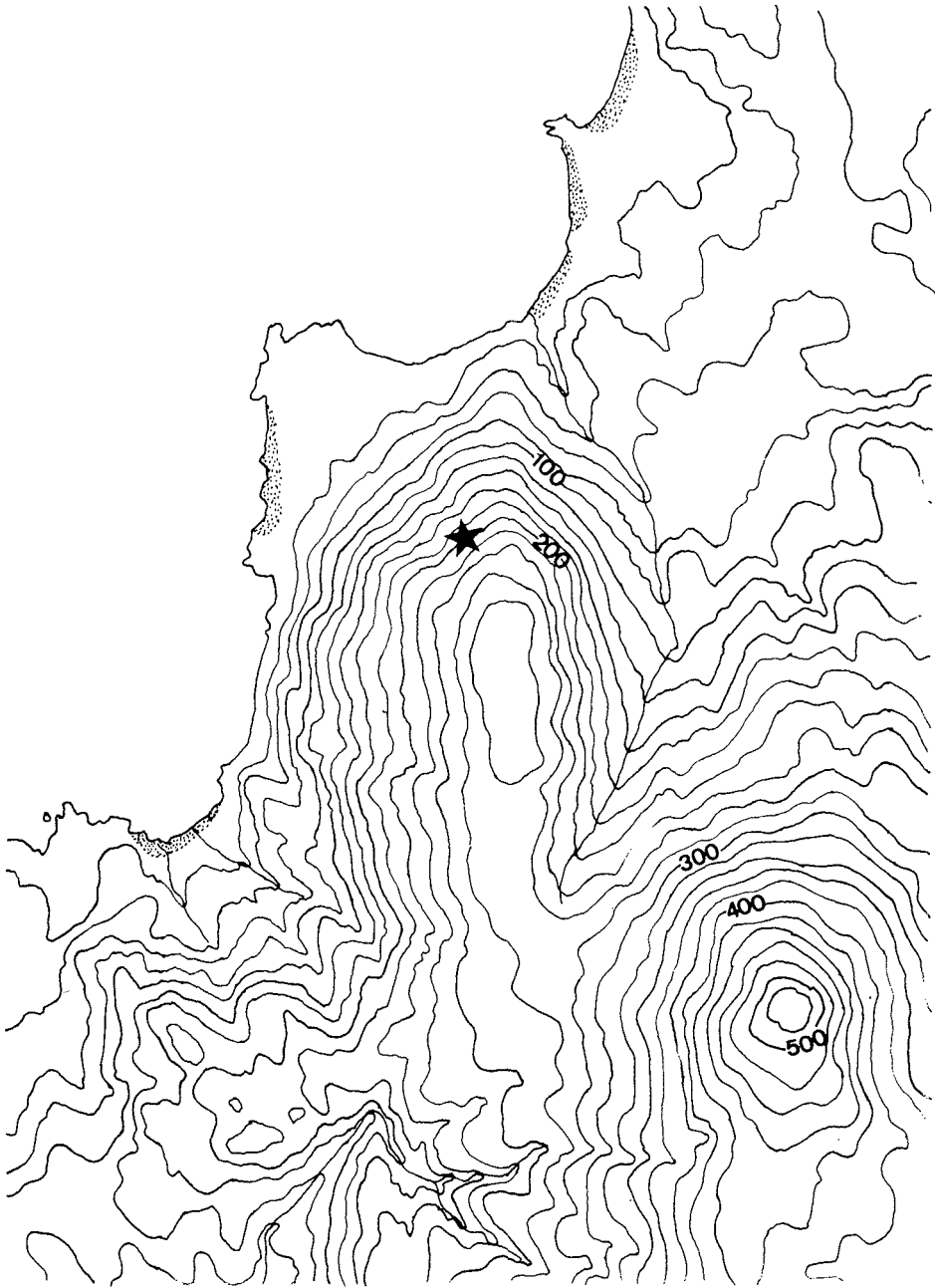

FIG. II: Emprazamento topográfico da estação.

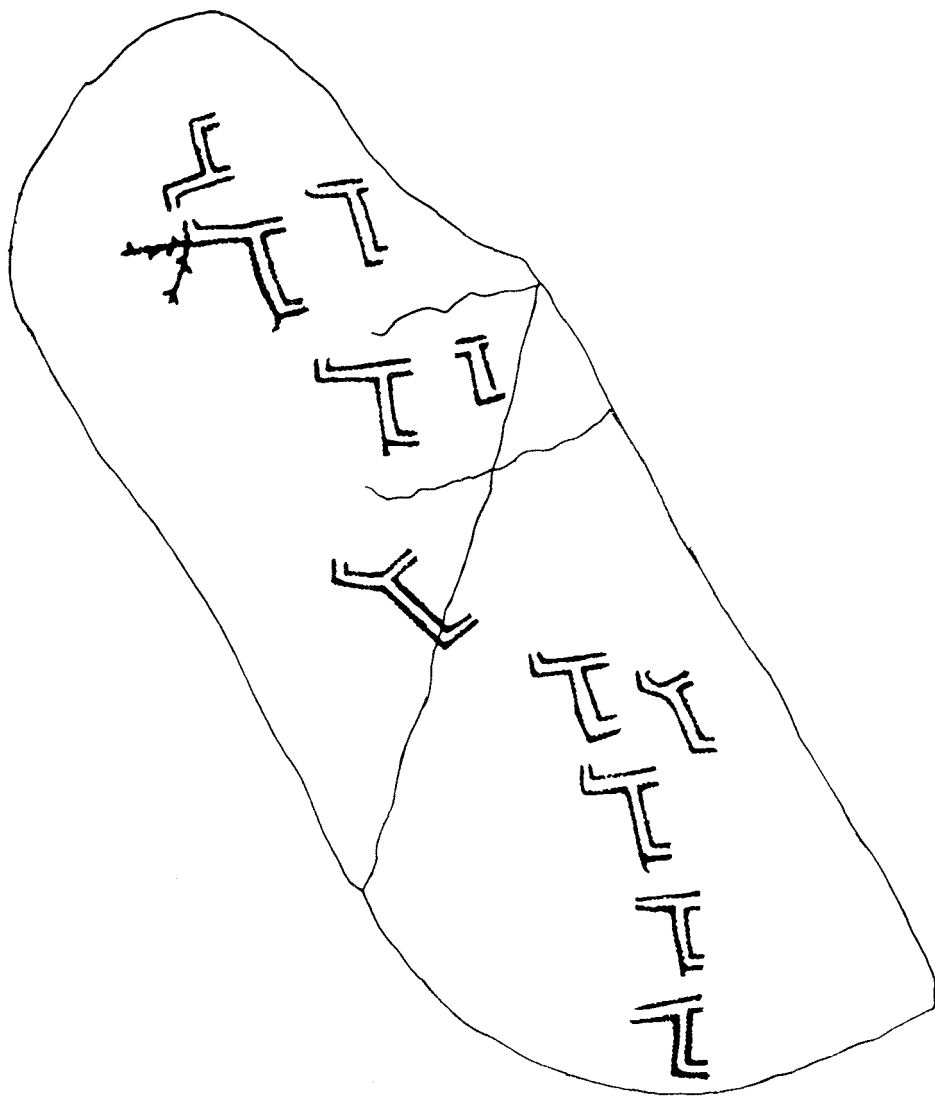

FIG. III: Grabados rupestres de Braña das Pozas. Calco.

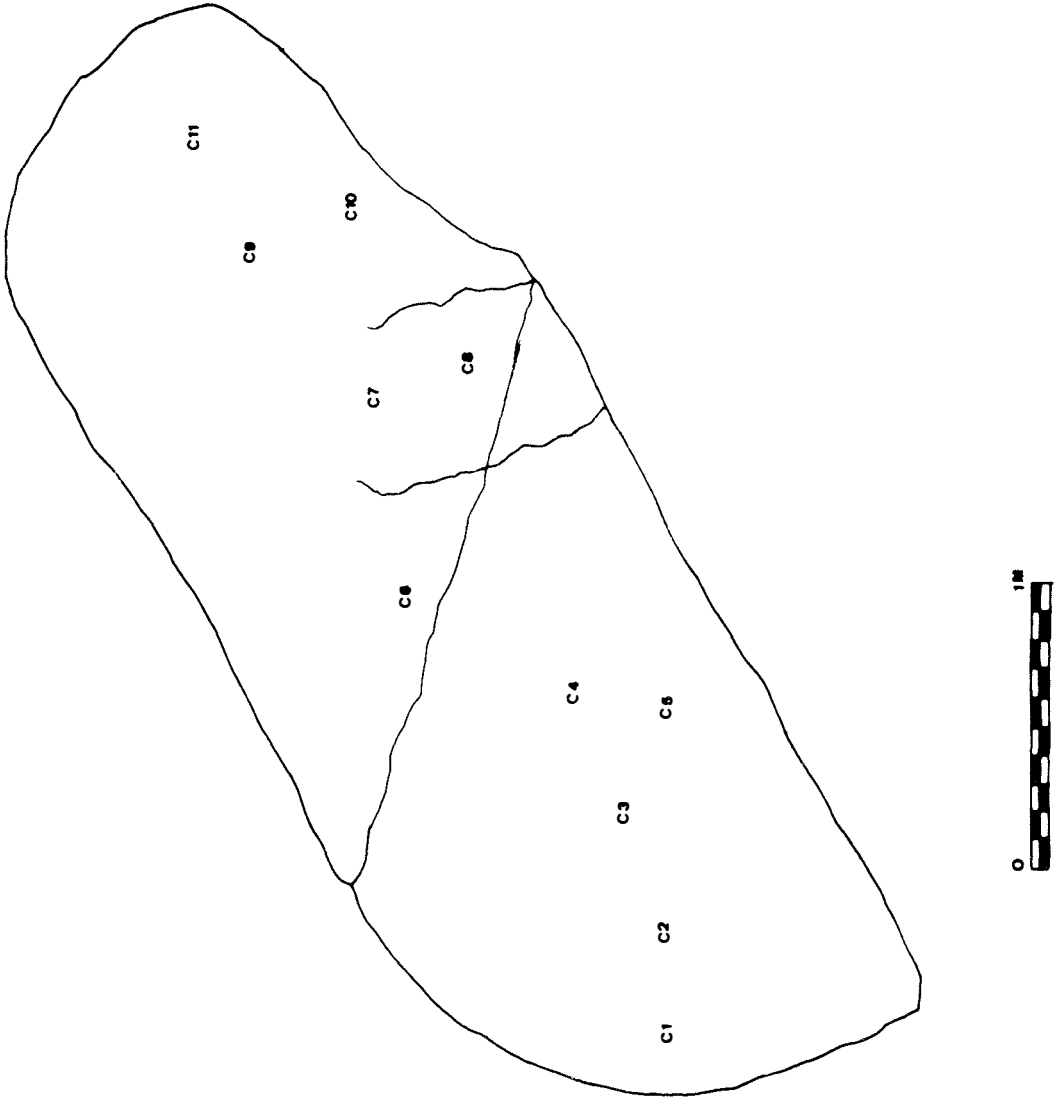

FIG. IV: Situación individualizada dos zoomorfos dentro da rocha.

FOTOGRAFÍA: Vista da estación rupestre.

Bibliografía

AGRAFOXO PEREZ, X., 1992. Didáctica da Prehistoria de Galicia. Noia.

BRADLEY, R., 1992. Rock Art and the Perception of Landscape. Cambridge Archaeological Journal. Cambridge.

EIROA, J.J., e REY, J., 1984. Guía de los petroglifos de Muros. Santiago.

PEÑA SANTOS, A., e VAZQUEZ VARELA, J.M., 1979. Los Petroglifos gallegos. A Coruña.